

Nodarbinātība

Publicēts: 16.02.2021.

CSP publicēs tautas skaitīšanas datus par nodarbinātību 2022. gada 15. jūnijā atbilstoši iedzīvotāju nodarbinātībai 2021. gada 1. janvārī.

Metodoloģija

Personas aktivitātes statuss tiek noteikts katram Latvijas pastāvīgajam iedzīvotājam, apvienojot datus no [reģistriem un CSP apsekojumiem](#). Ekonomiski aktīvos iedzīvotājus, kas iesaistās darba tirgū, atbilstoši starptautiski pieņemtajai praksei nosaka nevis tautas skaitīšanas kritiskajā momentā, bet pārskata periodā – iepriekšējā gada (2020.) novembrī. Novembra mēnesis ir izvēlēts kā tipisks gada mēnesis, ņemot vērā, ka decembris ir gada noslēguma mēnesis ar lielāku svētku dienu skaitu un augstāku svārstību ekonomiskās aktivitātes statusā. Iegūtie dati tiek attiecināti uz tautas skaitīšanas momentu – 2021. gada 1. janvārī. Līdzīgu pieeju izmanto arī citas valstis, piemēram, Nīderlande, Somija, Zviedrija.

Ņemot vērā, ka [LR Darba likums](#) aizliedz nodarbināt bērnus (ar dažiem likumā īpaši atrunātiem izņēmumiem), un pastāvīgu darbu drīkst strādāt pusaudži no 15 gadu vecuma, tad personas iesaiste ekonomiskajā darbībā tiek vērtēta tikai 15 gadus sasniegušajiem iedzīvotājiem.

Katram iedzīvotājam tiek noteikts viens aktivitātes statuss. Tā noteikšanai tiek izmantota šāda statusu noteikšanas secība:

- 1 primāri tiek noteikti bērni, kuri nav sasnieguši valstī noteikto minimālo vecumu (vecumā līdz 14gadiem), lai drīkstētu būt nodarbināti pastāvīgā darbā, saskaņā ar Darba likuma [37. pantu](#),
- 2 bezdarbnieki,
- 3 nodarbinātie,
- 4 nestrādājoši pensionāri,
- 5 ienākumu guvēji no kapitāla,
- 6 studenti, skolēni,
- 7 cits statuss.

Katram Latvijas pastāvīgajam iedzīvotājam tiek sagatavoti dati par darba vietu 2020. gada novembrī. Personām, kurām ir vairākas darba vietas, tiek noteikta viena galvenā darba vieta.

Galvenā darbavieta tiek noteikta:

- 1 tā, kurā atbilstoši Valsts ieņēmuma dienesta (VID) datiem personai ir reģistrēta algas nodokļu grāmatiņa,
- 2 ja par algas nodokļu grāmatiņu ziņu nav, tad tā, kurā ir lielākais nostrādāto stundu skaits,
- 3 ja nostrādāto stundu skaits nav zināms, tad tā, kurā personai ir lielākā alga atskaites brīdī.

Atbilstoši personas galvenajai darbavietai tiek noteikta:

- 1 personas profesija,

- 2 darbavietas saimnieciskās darbības veids jeb nozare,
- 3 nodarbinātības statuss,
- 4 darbavietas atrašanās vieta.

Pašreizējais aktivitātes statuss

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji

Personas, kuras pārskata periodā piedāvā savu darbu materiālo vērtību ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai. Ekonomiski aktīvos iedzīvotājus veido nodarbinātie un bezdarbnieki (gan reģistrētie Nodarbinātības valsts aģentūrā, gan neregistrētie).

- Nodarbinātie iedzīvotāji

Nodarbinātie iedzīvotāji ir visas personas, kuras pārskata periodā veica jebkādu darbu par samaksu naudā vai par atlīdzību precēs vai pakalpojumos. Par nodarbinātajiem uzskata arī pašnodarbinātās personas uzņēmējdarbībā, lauku saimniecībā vai profesionālajā praksē. Nodarbināto skaitā ietver arī tās personas, kuras strādā savā lauku saimniecībā (zemnieku vai piemājas), lai saražotu produkciju pašu patēriņam vai pārdošanai. Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma dēļ, kā arī bērna kopšanas atvaļinājumā, uzskata par nodarbinātām. Papildus veikta neregistrētās nodarbinātības novērtēšana.

Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba sakarā ar slimību, brīvdienām vai atvaļinājumu, mācību atvaļinājumu, saimnieciskās aktivitātes mazināšanos, dīkstāvē u. c., arī tiek uzskatītas par nodarbinātām.

Studentus un skolniekus, pensionārus, kuri saņem pensiju vai pabalstu, un iedzīvotājus, kuri saņem ienākumus no īpašuma un ieguldījumiem un strādā, arī uzskata par nodarbinātajiem.

Lielākā daļa datu par nodarbināto personu galveno darba vietu tiek iegūti no Valsts ieņēmuma dienesta mēneša atskaitēm, līdz ar to par atskaites periodu ir izvēlēts mēnesis, nevis īsāks laika periods. Daļa datu par nodarbinātajiem (pašnodarbinātām personām) ir pieejami par 2020. gada pēdējo ceturksni, bet daļa – par gadu – saimnieciskās darbības veicējiem, fiksētā ienākuma nodokļa maksātājiem.

- Bezdarbnieki

Par bezdarbnieku uzskata personu, kura pārskata periodā nestrādāja un nebija pagaidu prombūtnē no darba. Bezdarbnieki var būt un var nebūt reģistrējušies Nodarbinātības valsts aģentūrā. Papildus veikta neregistrētā bezdarba novērtēšana.

Lai atvieglotu datu lietotāju darbu ar statistikas datiem un panāktu atbilstību starptautiski lietotajam terminam "unemployment", iepriekš Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) izmantotais termins "darba meklētāji" aizvietots ar terminu bezdarbnieki.

Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji

Personas, kuras nevar pieskaitīt ne pie nodarbinātajiem iedzīvotājiem, ne arī pie bezdarbniekiem (skolēni, studenti, nestrādājošie pensionāri u.c.).

- Nestrādājoši pensionāri

Par nestrādājošiem pensionāriem uzskata personas, kuras nestrādā, nav bezdarbnieki un saņem kādu no pensijas veidiem. Iedzīvotāji, kuriem ir 64 un mazāk gadu un kuri vienlaicīgi saņem pensiju un ir skolēni vai studenti, tiek pieskaitīti skolēnu/studentu kategorijai nevis pensiju saņēmējiem.

- Iedzīvotāji, kuri saņem ienākumus no īpašuma vai ieguldījumiem

Personas, kuras nestrādā, nav bezdarbnieki, nesaņem pensiju, bet gūst ienākumus no īpašumiem vai investīcijām, līdzdalības procentiem, īres maksām vai honorāriem.

- Nestrādājoši skolēni, studenti

Par nestrādājošu skolēnu, studentu uzskata personu, kura mācās kādā valsts vai privātā izglītības iestādē, nestrādā algotu darbu, nav bezdarbnieks, kā arī nesaņem ienākumus no kapitāla. Nestrādājoša studenta, skolēna statuss tiek piešķirts arī, ja persona studē, mācās, ir jaunāka par 64 gadu vecumu un saņem kādu no pensijas veidiem.

Cits

Personas, kuras neietilpst darbaspēkā un saņem valsts palīdzību vai privātu atbalstu, un visas pārējās personas, kuras neietilpst nevienā no iepriekš minētajām kategorijām.

Saimnieciskās darbības veids (NACE 2.red.)

Uzņēmuma vai individuālās darbības sfēra, kas izpaužas saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu veidā. Saimnieciskās darbības veids tiek noteikts pēc Saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas ([NACE 2. red.](#)). Saimnieciskās darbības veids tiek piekārtots atbilstoši galvenās darbavietas pamatdarbībai, izmantojot nodokļa maksātāja kodu.

Profesija vai amats

Tautsaimniecībā sastopamās darbinieku profesijas saskaņā ar [Profesiju klasifikatoru](#). Ja personai galvenajā darbavietā ir vairākas profesijas, tiek izvēlēta profesija no hierarhiski augstākās profesiju grupas.

Nodarbinātības statuss

- Darba devējs (īpašnieks)

Persona, kura strādā savā uzņēmumā, profesionālajā praksē vai zemnieku (zvejnieku) saimniecībā ar mērķi gūt ienākumus vai labumus un nodarbina vienu vai vairākas personas par samaksu.

Nodarbinātības statuss tiek piešķirts, nosakot uzņēmuma īpašniekus no reģistru datiem un aprēķinot nodarbināto skaitu uzņēmumā.

- Darbinieks (darba ņēmējs)

Persona, kura strādā pie valsts vai privāta darba devēja un par padarīto darbu saņem atlīdzību naudā (algu, regulāras prēmijas un piemaksas, honorāru, naudas balvas, dzeramnaudu) vai natūrā (precēs vai pakalpojumos).

- Pašnodarbinātais

Persona, kura strādā savā uzņēmumā, profesionālajā praksē vai zemnieku (zvejnieku) saimniecībā ar mērķi gūt ienākumus vai labumus un nenodarbina nevienu citu personu.

Darbavietas atrašanās vieta

Darbavietas atrašanās vieta ir ģeogrāfiskais apgabals, kurā uz tautas skaitīšanas brīdi nodarbināta persona veic savu darbu. Ģeogrāfiski darbavietas tiek iedalītas trīs grupās:

- Latvijas teritorijā

Visas personas, kuras nevar ieskaitīt kādā no pārējām grupām, tajā skaitā arī personas bez noteiktas darba vietas (autobusa vadītāji, aviosabiedrību apkalpe u.c.), kuras, sākot darbu, piesakās noteiktā adresē Latvijas teritorijā.

- Nav Latvijas teritorijā

Personas, kuru galvenā darbavietā ir ārzemēs, saskaņā ar reģistru datiem.

- Nav noteiktas darba vietas

Personas, kurām nav iespējams noteikt darba vietu. Šajā grupā tiek ieskaitīti jūrnieki, kuriem nevar noteikt, ka galvenā darba vieta ir ārzemēs.

Datu kvalitāte

CSP izvērtē no reģistriem saņemto datu kvalitāti, pārbaudot to saturu kopumā, kā arī izvērtējot svārstības datus ilgākā laika periodā, ko rada izmaiņas likumdošanā, klasifikatoros, iestāžu iekšējās sistēmās, kā arī sociālekonomiski procesi sabiedrībā.

Apvienojot datus no reģistriem, CSP izvērtē iegūto rezultātu, vai tas saskan ar līdzšinējo pētījumu rezultātiem, piemēram, [darbaspēka apsekojumu](#). Tiek izvērtēta arī augstākā iegūtā izglītības līmeņa atbilstība noteiktām profesijām.

Balstoties uz sagatavošanās darbu rezultātiem 2021. gada tautas skaitīšanai, CSP ir izstrādājusi pieeju neregistrētās nodarbinātības un bezdarba ietveršanai datus, jo tā netiek iegūta no administratīvajiem datiem. Galvenais iemesls neregistrētajai nodarbinātībai ir "ēnu" ekonomika. Līdz ar to aktivitātes statuss "cits" tiek rediģēts atbilstoši izveidotajam modelim, un attiecīgi arī nodarbinātības statuss un darbavietas atrašanās vieta. Tiek veikta gan profesiju, gan nozaru imputācija, gan "ēnu" ekonomikas efekta dēļ, gan arī ņemot vērā to, ka reģistros daļai nodarbināto trūkst informācijas par nozari un profesiju.

<https://www.csp.gov.lv/lv/nodarbinatiba>